

Koolikiusamine ja Tore ring

Uuringuraport

Peeter Vihma

Sisukord

Ülevaade andmetest	3
Suhtumine kooli	4
Koolikiusamine	6
Kaasõpilaste reaktsioonid kiusatud olemisele	10
Vastaja reaktsioon kiusamisele.....	13
Tore ring.....	14

Uuringu tellis MTÜ Noorteühing Tore ja selle eest on tasutud Daphne projekti vahenditest.

Sissejuhatus

Uuringu eesmärgiks oli mõõta Tore grupi tegevuse tulemuslikkust koolides. Uuring lähtub hüpoteesist, et kui Tore ring koolis tegutseb, vähendab see koolikiusamist.

Hüpoteesi kontrollimiseks kujundati longituduuring, mis võimaldab mõõta kiusamist, sellele reageerimist jm seotud küsimusi ühe aastase vahega. Andmeid koguti õpilastelt Olweuse kiusamisküsitlusega, mis on kohandatud Eesti oludele. Olweus on USA-s välja töötatud kiusamistvastane programm, mille tugevuseks on pidev kiusamise monitoorimine, mis on sekundaartestidele hästi vastu pidanud. Seepärast kasutatakse Olweuse küsimustikku laialdaselt ka koolides, mis ei ole Olweuse programmiga ühinenud.

Uuringu jaoks valiti kolm Tore kooli. Tore gruppide tegutsemise uuritud koolides varieerus tugevasti. Ühes koolis oli Tore grupp tegutsenud üle 10 aasta, teises koolis olid esimesed neli õpilast saanud alles esimese koolituse ning nende teadmised ja kogemused Tore tegevusest olid minimaalsed. Seega on ühele koolile tegemist esimese Tore-aastaga, ülejäänud kahele aga juba mitmendaga. Neist ühes koolis vahetus Tore ringi juhendaja nii et küsitluste vahele jääv aasta oli uuele juhendajale esimene.

Võrdlusmaterjali kogumiseks valiti uuringusse kolm kontrollkooli nõnda, et need oleksid Tore koolidega võrreldavad nii asukoha, õppeedukuse kui õpilaste arvu poolest. Seega võimaldab uuringu disain võrrelda aasta jooksul toimunud muutuseid kahes erinevas koolide rühmas.

Meetodid

Andmed koguti õpilastelt ankeetküsitluse ja intervjuude teel kahe järjestikkuse aasta kevadel. 2015 aastal vastas 119 last Tore koolidest ja 152 last kontrollkoolidest; 2016. aasta küsimustikule vastas 121 õpilast TORE koolides ja 148 õpilast kontrollkoolides. Ankeedid digitaliseeriti ja töödeldi SPSS programmi kasutades.

		Klass								Kokku
		6. klass		7. klass		8. klass		9. klass		
		2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	
Tore koolid	Adavere	2	6	10	5	8	10	8	11	60
	Lustivere	7	8	11	9	9	9	13	10	76
	Ilmatsalu	17	12	12	15	9	11	13	15	104
Kontrollkoolid	Taebla	15	7	10	13	9	12	9	6	81
	Kurtina	17	15	25	12	12	23	12	11	127
	Aste	15	6	11	13	8	13	9	13	88

Tabel 1. 2015 ja 2016 ankeeteeritud õpilaste arv kooli ja klassi kaupa

Lisaks küsimustikule viisin 2015 aastal läbi kolm fookusgrupi intervjuud kolmes Tore koolis. Kokku osales intervjuudel 16 last 5-9 klassist. Osalejad olid valdavalt

tüdrukud, poisse oli kokku 2. 2016 aastal viisin läbi 7 individuaalintervjuud (4 poistega ja 3 tüdrukutega). Intervjueerisin nii Tore ringi kuuluvaid kui ka mittekuuluvaid lapsi. Intervjuud transkribeerisin ja analüüsisin teemaanalüüsi meetodeid kasutades.

Koolide kaupa on üldistuste tegemine võimalik mõõduka tõenäosusega, kuid vastanute suhteliselt väike arv teeb statistiliste üldistuste tegemine väiksemates gruppides (nt ühe kooli klasside lõikes) väheusaldusväärseks.

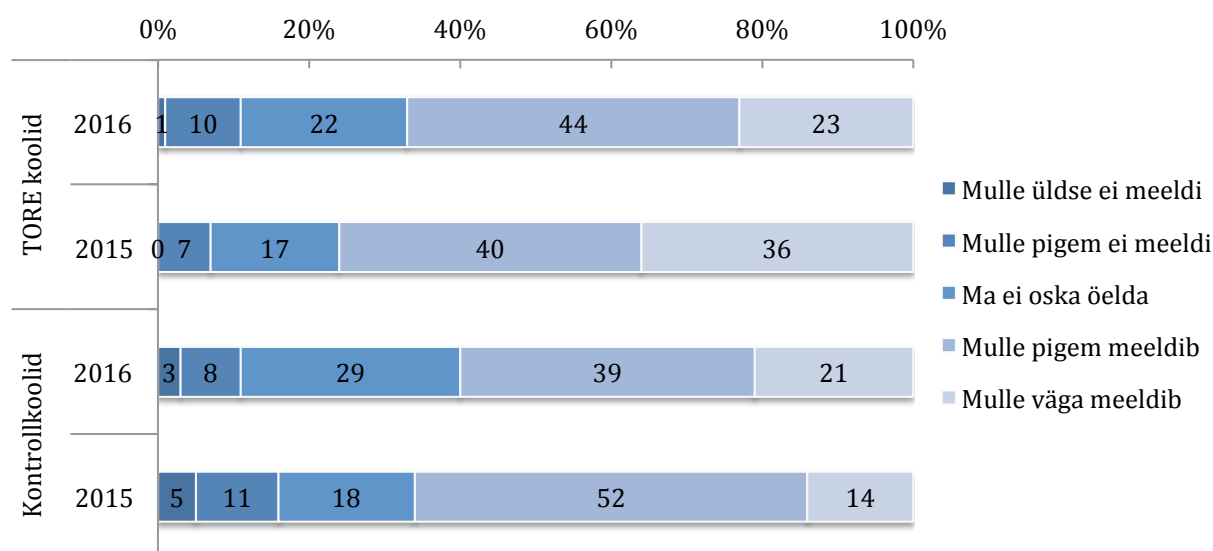
Kokkuvõtte tulemustest

- Ehkki esimesel aastal võis kooli meeldimist seostada Tore kooliks olemisega, siis teiseks aastaks oli seos kadunud.
- Tore ringi kuulujatele meeldib kool rohkem kui mittekuulujatele (korrelatsioon 0.13)
- Sõprade arvu ja koolitüübi (Tore või kontrollkool) vahel statistilist seost ei ole. Samas klasside vahel suhtlevad õpilased muul ajal vähe ja Tore ring on üks vähestest kohtadest, kus seda teha saab.
- Tore koolides hindavad õpilased õpetajate huvi ja oskust laste probleeme näha ning nendesse sekkuda pisut kõrgemalt kui kontrollkoolides (korrelatsioon 0.12-0.15)
- Ligi neljandik õpilasi ei oska öelda, kas õpetajaid huvitavad laste probleemid ja kas nad oskavad neid lahendada
- Kiusatuna on ennast tundnud kolmandik õpilastest. Kõik kiusamise liigid – verbaalne, füüsiline ja online kiusamine – on omavahel tugevas seoses (korrelatsioon 0.4-0.5)
- Kiusamine on aasta jooksul Tore koolides vähenenud, kuid muutus ei ole piisavalt suur, et olla statistiliselt oluline.
- Pooled kiusatutest ütlesid, et neid kiusavad poiss või poisid ja veerand, et neid kiusavad tüdrukud või tüdrukud.
- Kiusatakse valdavalt koridoris (35%) ja palju ka klassis, kui õpetajat ei ole (17%) ja mujal (st väljaspool kooli) (18%).
- Õpilasel, keda kiusatakse, on suur tõenäosus ka ise kiusaja olla (korrelatsioon 0.33).
- Kõige sagedasem kaasõpilaste reaktsioon “mis oli abiks” peale kiusamist, mida õpilased märkisid enda kohta, oli “miski muu” (28% kiusatutest).
- Kkaasõpilased reageerisid Tore koolides peale kiusamist ja sellest oli abi suurema tõenäosusega võrreldes kontrollkoolidega. Korrelatsioonid erinevate reaktsioonide puhul jäävad 0.4 (takistasid kiusajat) ja 0.58 (rääkisid täiskasvanuga) vahele, mida võib pidada väga tugevateks seosteks
- Tore ringi kuuluvate õpilastega tullakse peale nende kiusatuks olemist rääkima pisut sagedamini kui mitte-torekatega (seos 0.18-0.27)
- Tore ringi kuuluvatele õpilastele räägiti enda kiusatud olemisest teisel aastal mõnevõrra rohkem kui esimesel aastal (seos kooli tüübiga 0.16)
- Tore ringi kuuluvad õpilased takistasid kiusamist mõnevõrra sagedamini kui mittekuuluvad õpilased (seos Toresse kuulumisega 0.12)

Suhtumine kooli

2015. aastal vastasid Tore koolides 76% õpilastest, et neile meeldib või pigem meeldib nende kool. Kontrollkoolides vastasid nõnda 66% vastanutest. Kooli meeldimise ja Tore ringi kuulumise vahel on statistiliselt oluline korrelatsioon, kuid see on kasin (0,2).

2016. aastal vastasid Tore koolides 67% õpilastest, et neile meeldib või pigem meeldib nende kool. Kontrollkoolides vastasid nõnda 60% vastanutest. Sel aastal puudub kooli meeldimise ja Tore ringi kuulumise vahel statistiliselt oluline positiivne korrelatsioon. Seega võib öelda, et aastaga on koolidevahelised erinevused vähenenud. Võimalik, et see tendents on seotud paljude teiste pigem negatiivsete trendidega, mida aastate lõikes täheldada võib.

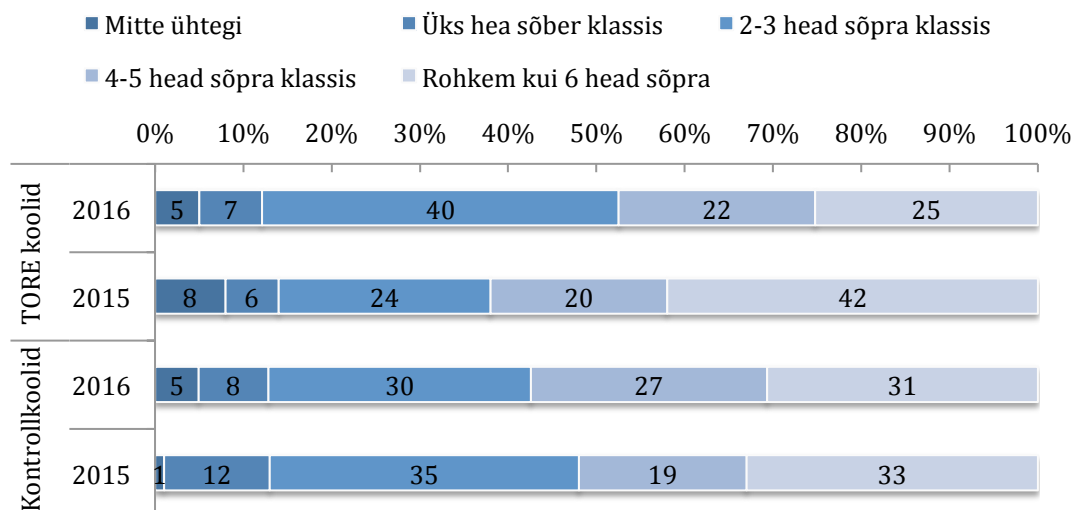
Joonis 1. Kuivõrd meeldib sulle su kool? (% vastajatest)

Läbi kahe aasta selgub, et tüdrukutele meeldib kool pisut rohkem kui poistele. Poistest vastas mõlemal aastal ca 65% vastanutest, et neile kool meeldib, samas kui tüdrukutest vastas nõnda ca 75% vastanutest.

Mõlemal aastal meeldis Tore ringist teadlikele (positiivne korrelatsioon 0.15) ja Tore ringi kuulujatele (positiivne korrelatsioon 0.13) kool suurema tõenäosusega kui mitteteadlikele või mitte-kuulujatele. Seosed on kahe aasta lõikes püsivad sarnased.

Tore koolides oli 2016. aastal kõige suuremal osal õpilastest klassis 2-3 head sõpra (40%), 2015. aastal moodustasid suurima grupi õpilased, kellel on 6 sõpra (42%). Teisel aastal vastas Tore koolidest 8 õpilast ehk 7% õpilastest, et neil ei ole klassis ühtegi sõpra, samas kui esimesel aastal vastas 10 õpilast ehk 8% õpilastest, et neil ei ole klassis ühtegi sõpra. Protsentuaalne muutus on liiga väike, et see oleks statistiliselt oluline.

Kontrollkoolides oli 2016. aastal 31% õpilastest rohkem kui 6 sõpra ning 30% õpilastest 2-3 sõpra klassis. Mitte ühtegi sõpra ei ole 7 õpilasel ehk 5% kontrollkoolide õpilastest (esimesel aastal 2 õpilasel ehk 1%). Sõprade arvu ja kooli tüübi vahel ei ole statistiliselt olulist seost.

Joonis 2. Mitu head sõpra on sul klassis? (% vastajatest)

Sõprade arvu osas poiste ja tüdrukute vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei olnud kummalgi aastal. Samas olid kaks esimest küsimust mõlemal aastal omavahel nõrgas korrelatsioonis (0.16 esimesel aastal ja 0.21 teisel aastal). Seega, kui õpilasele meeldib kool, on tal ka tõenäolisemalt rohkem sõpru ja vastupidi.

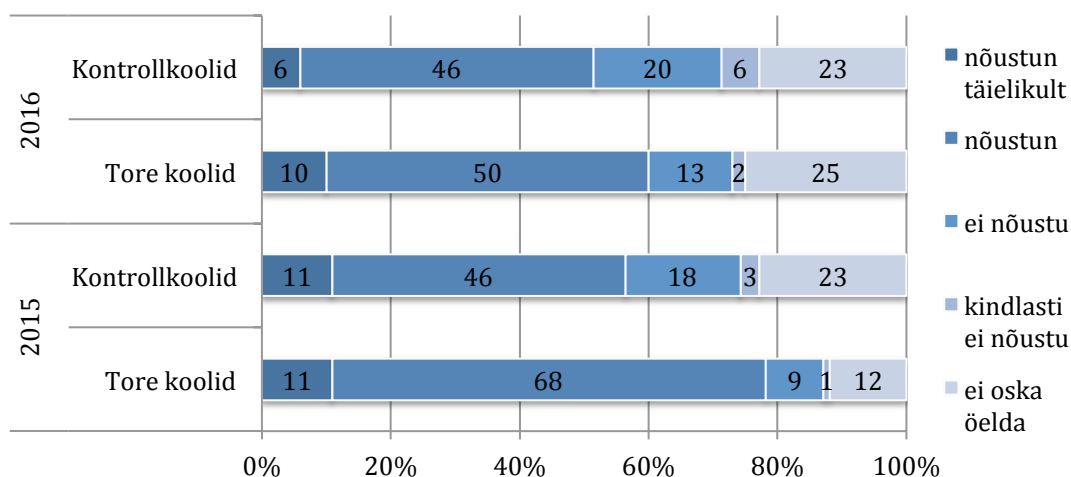
Fookusgrupi intervjuudes selgus, et poisid ja tüdrukud suhtlevad pigem omavahel ning vähem teineteisega. Õpilased märkisid, et klasside vaheline suhtlus väljaspool Tore ringi või teisi huvitegevusi on väga väike. Isegi huvikoolides (nt muusikakool) ei suhelda erinevate klasside vahel oluliselt, ehkki selle kaudu teatakse teiste klasside õpilasi. Lisaks Tore ringile on kohad, kus toimub klasside ülene suhtlemine õpilasomavalitsus ja sporditunnid, mis väikestes koolides toimuvad sageli mitme klassi peale kokku. Õpilased pidasid üheks kõige olulisemaks Tore ringi funktsiooniks klassideülest suhtlust, kuna nad leidsid, et kiusamise ja probleemide lahendamisel on oluline roll just vanematel õpilastel. Selleks on aga vaja infot klassisisestest suhetest, mida ilma suhtluseta on keeruline hankida.

Õpetajate suhtumine õpilastesse

Õpilaste hinnangud õpetajate märkamisele, hoolimisele õpilaste suhetest ja oskusele õpilaste probleeme lahendada olid korrelatsioonis kooligrupiga. Suhted on küll nõrgad (0.12), kuid statistiliselt olulised. See tähendab, et Tore koolides hindavad õpilased õpetajate märkamist, hoolimist ja huvi probleeme lahendada kõrgemalt kui kontrollkoolides. Vastav korrelatsiooni ilmnes ainult kahe küsitluskorra liitmisel, mitte küsitluskordades eraldi, mis võib tuleneda nii gruppide väiksusest, kuid arvestades suhte nõrkust on tegemist üsna piiripealse

seosega. Kuid siiski tõestab see Tore koolide erinevust teistest koolidest. Tulemuste tõlgendamisel tasub silmas pidada, et erinevus ei pruugi tuleneda Tore ringi tööst (kuna muutust aasta jooksul oli statistiliselt ebaoluline) vaid õpetajate tähelepanu ja huvi õpilaste omavaheliste suhete vastu on põhjuseks Tore ringi rajamisele.

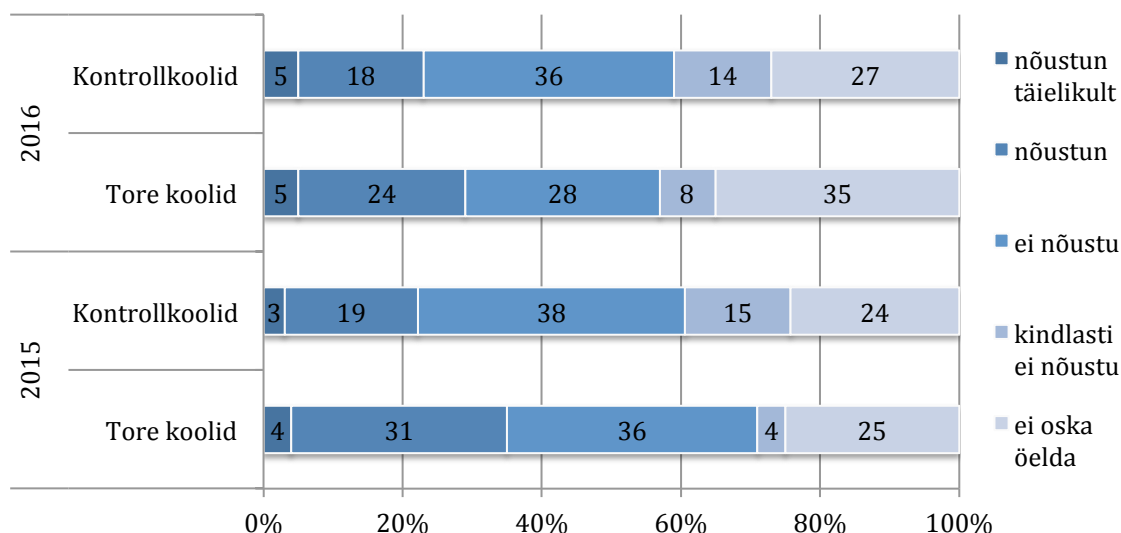
Nagu öeldud, nii 2015. kui 2016. aastal valdava enamuse Tore koolide õpilaste hinnangul õpetajaid huvitas, mis õpilaste vahel toimub, ehkki toimunud on väike, statistiliselt ebaoluline langus. Väitega nõustus või kindlasti nõustus esimesel aastal 78% vastanutest ja teisel aastal 61% õpilastest. Esimesel aastal vaid üks õpilane vastas, et ta kindlasti ei nõustu väitega, teisel aastal oli neid õpilasi 2. Kontrollkoolidest nõustus väitega esimesel aastal 58% ja teisel aastal 52% vastanutest. Esimesel aastal 4 ja teisel aastal 5 last arvasid, et see pole kindlasti nõnda.

Joonis 3. Kuivõrd sa nõustud väitega “õpetajaid huvitab, mis õpilaste vahel toimub”? (% vastajatest)

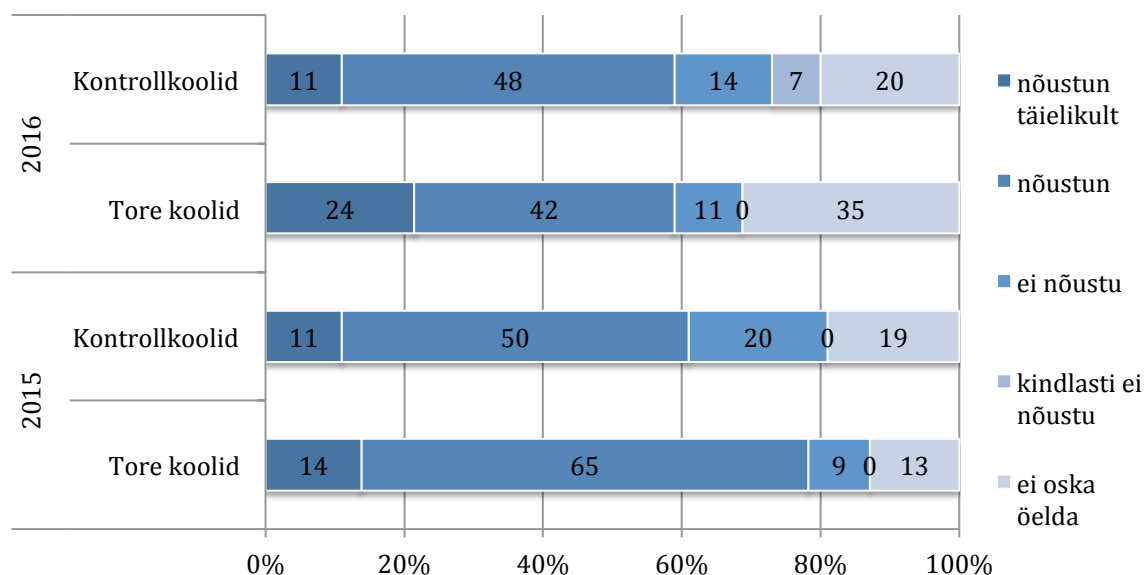
Väitega “õpetajad hoolitsevad, et keegi ei jääks sõpradeta” nõustus kahe küsitluskorra keskmisena Tore koolides 32% vastanutest, 38% vastanutest ei nõustunud ning 36% ei osanud sellele küsimusele vastata. Kontrollkoolides kahe küsitluse keskmisena nõustus 23% õpilastest, 51% õpilastest ei nõustunud ja 25% ei osanud vastata. Seega suurem osa õpilased pigem ei nõustu selle väitega, kuid arvamused on üsna võrdselt jaotunud. Nagu öeldud, oli nõrk korrelatsioon kooli tüübiga kahe küsitlusaasta lõikes, kuid erinevused aastate lõikes ei ole statistiliselt olulised.

Joonis 4. Kuivõrd sa nõustud väitega “õpetajad hoolitsevad, et keegi ei jääks sõpradeta”? (% vastajatest)

Väitega, et “õpetajad tahavad ja oskavad aidata, kui õpilaste vahel on probleeme” vastas kolme küsimuse võrdluses samuti suurem osa õpilastest. Tore koolidest pigem nõustus kahe küsitluskorra keskmisena 72% ja pigem ei nõustunud 10% õpilastest. Kontrollkoolide õpilastest arvas samamoodi veidi vähem õpilasi, 61% ja pigem ei nõustunud 20% õpilastest. Vaid 2016 aastal oli kontrollkoolis 7% õpilastest, kes vastas sellele küsimusele “kindlasti ei nõustu”, muudel kordadel neid ei olnud.

Joonis 5. Kuivõrd sa nõustud väitega “õpetajad tahavad ja oskavad aidata, kui õpilaste vahel on probleeme”? (% vastajatest)

Hinnangutes õpetaja rolli kohta koolis poiste ja tüdrukute vahel statistiliselt olulisi erinevusi ega seoseid ei olnud. Küll aga olid kõik kolm küsimust omavahel

korrelatsioonis mõlemas koolirühmas. See tähendab, et kui õpilane arvab, et õpetaja huvitub õpilaste probleemidest, siis ta ka sekkub ja oskab aidata (ning vastupidi). Korrelatsioonid on pigem tugevad (0.4).

Mis on tähelepanuväärne on suhteliselt suur õpilaste osakaal, kes ei oska nendes küsimustes seisukohta võtta. Kõige raskem oli õpilastel vastata küsimusele, kas õpetajad hoolitsevad, et õpilased ei jääks ilma sõpradeta. "Ei tea" vastas sellele küsimusele veerand kui kolmandik lastest. Ka teistes küsimustes ei oska vähemalt viiendik õpilasi öelda, kas õpetajad huvituvad õpilaste vahelistest suhetest ja kas nad tahavad ja oskavad õpilaste vahelistesse probleemidesse sekkuda.

Koolikiusamine

Keskmiselt on end kiusatuna tundnud 1/3 küsitletud õpilastest ning 1/5-1/4 õpilaste hinnangul on neid kiusatud aasta jooksul paar korda. Kiusamine on mõnevõrra vähenenud Tore koolides ja kontrollkoolides on jäänud samaks, kuid muutus Tore koolides on statistiliselt ebaoluline. Pidevalt (vähemalt paar korda kuus) kiusatakse umbes 11% õpilastest Tore koolides ja 5% õpilastest kontrollkoolides. Kooligruppide vahelised erinevused on nii väikesed, et statistilist olulisust ei ole. Samuti pole erinevusi poiste ja tüdrukute vahel ei ole, mõlemate võimalus sattuda kiusamise ohvriks on sama.

	Tore koolid		Kontrollkoolid	
	2015	2016	2015	2016
Mind ei ole viimase kooliaasta jooksul kiusatud	65	67	67	68
Seda on juhtunud paar korda	25	25	22	20
Seda on juhtunud 2-3 korda kuus	2	5	3	4
Seda on juhtunud kord nädalas	4	1	6	3
Seda juhtub mitu korda nädalas	3	2	2	4

Joonis 6. Kui tihti on sind viimase kooliaasta jooksul kiusatud? (% vastajatest)

Klassi ja kiusamise vahel esines nii 2015. kui 2016. aastal nõrgapoolne negatiivne korrelatsioon (-0.2 ja -0.13), mis tähendab, et vanemates klassides kiusamise ohvriks langemise tõenäosus mõnevõrra väheneb.

Fookusgruppides esimesel küsitlusaastal kõneldi sellest, et kiusamine on seotud üldiselt õpetajate tähelepanu ja nõudlikkusega. Arvati, et kiusamine sageneb, kui õpetajad pöörab sellele vähem tähelepanu. Sellise seose objektiivset olemasolu käesoleva uuringuga kinnitada või ümber lükata ei ole kahjuks võimalik.

Kiusamise sagedust mõõtsid ka teised küsimused, kus oli võimalik vastata kiusamisele reageerimise kohta. Nendes küsimustes tunnistas oma kiusatud olemist vähem õpilasi kui otsese küsimise puhul. Kõige suurem erinevus on küsimuses, millega soovisime teada vanemate sekkumist (küsimus 15). Selle puhul märkis 24% nendest, kes küsimusele 4 ("Kas sind on kiusatud?") vastasid jaatavalt, et neid ei ole kiusatud. Seega võib õpilaste hinnangud sellele, kas neid

on kiusatud või mitte, sõltuda ka küsimise viisist (otse küsimine suunab vastama “jaa” sagedamini kui küsimus kiusamise reaktsioonide jms kohta).

Mõlema küsitlusaasta lõikes on kiusamise liikidest on kõige enam levinud verbaalne kiusamine (Tore koolides keskmiselt 64% pole kiusatud ja 8% juhtub see tihemini kui kord kuus; kontrollkoolides 57% pole kiusatud ja 11% juhtub see tihemini kui kord kuus).

	Tore koolid		Kontrollkoolid	
	2015	2016	2015	2016
Mind ei ole verbaalselt kiusatud	60	64	53	60
Seda on juhtunud paar korda	34	28	36	30
Seda on juhtunud 2-3 korda kuus	0	5	6	5
Seda on juhtunud kord nädalas	5	1	3	3
Seda juhtub mitu korda nädalas	2	2	2	1

Joonis 7. Kui tihti on sind viimase kooliaasta jooksul verbaalselt kiusatud? (% vastajatest)

Vähem on levinud füüsiline kiusamine (keskmiselt 80% õpilastest Tore koolides pole sellega kokku puutunud ja 2% juhtub see tihemini kui kord kuus; kontrollkoolis on need näitajad 75% ja 6%). Poisid on sattunud füüsilise kiusatmise ohvriks pisut tõenäosemalt kui tüdrukud (korrelatsioonikordaja on nõrk -0.15), teiste kiusamise liikide ja soo vahel seoseid ei ole. Seda kinnitavad ka fookusgrupid, kus mainiti, et tüdrukud kiusavad pigem sõnadega, poisid füüsiliselt. Lapsed arvasid, et kiusamine tähendab ka näiteks õrritamist, mille peale poisid füüsiliselt reageerivad.

	Tore koolid		Kontrollkoolid	
	2015	2016	2015	2016
Mind ei ole viimase kooliaasta jooksul kiusatud	79	80	70	82
Seda on juhtunud paar korda	17	18	22	13
Seda on juhtunud 2-3 korda kuus	2	2	2	2
Seda on juhtunud kord nädalas	1	0	3	2
Seda juhtub mitu korda nädalas	1	0	2	1

Joonis 8. Kui tihti on sind viimase kooliaasta jooksul füüsiliselt kiusatud? (% vastajatest)

Kõige vähem on levinud online kiusamine (saates sõnumeid telefonis või internetis). 90% Tore koolide õpilastest ja 87% kontrollkoolide õpilastega pole seda kunagi juhtunud ja pidevalt kiusatute % on nullilähedane.

	Tore koolid		Kontrollkoolid	
	2015	2016	2015	2016
Mind ei ole viimase kooliaasta jooksul kiusatud	81	90	86	89
Seda on juhtunud paar korda	17	9	11	9
Seda on juhtunud 2-3 korda kuus	1	1	3	2
Seda on juhtunud kord nädalas	2	0	0	0
Seda juhtub mitu korda nädalas	0	0	0	0

Joonis 9. Kui tihti on sind viimase kooliaasta jooksul online kiusatud? (% vastajatest)

Kahe küsitluskorra vahel on väga nõrk statistiliselt oluline seos Tore koolides online kiusamisega (-0.18) ja kontrollkoolides füüsilise kiusamisega (-0.12). See tähendab, et seda kiusamise vormi esines teisel korral vähem. Kuna seos on väga nõrk, võib seda pidada ka andmemahust tulenevaks anomaaliaks.

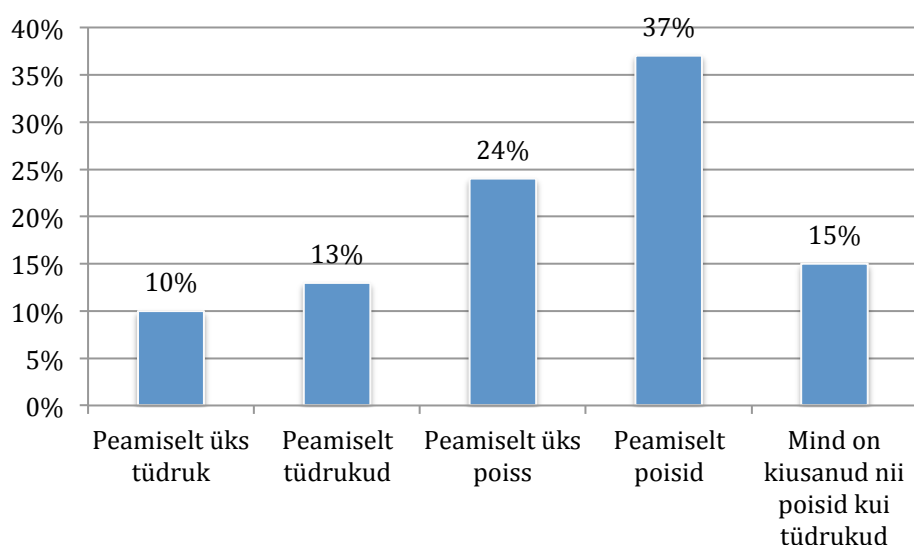
Omavahel on kiusamise erinevad liigid tugevas korrelatsioonis (korrelatsioonikordaja 0.3-0.6). See tähendab, et kui kedagi kiusatakse, siis suhteliselt tõenäoselt igat moodi: verbaalselt, füüsiliselt ja online-keskkonnas.

Üsna ootuspäraselt on need õpilased, keda kiusatakse, tõenäoselt ka need õpilased, kellele kool ei meeldi ning kellel on vähe sõpru. Korrelatsioon kooli meeldimisega on pisut nõrgem (-0.14) kui korrelatsioon sõprade arvuga (-0.23). See tähendab, et kiusatule võib kool siiski meeldida, kuid sõpru on tal suurema tõenäosusega vähem kui mittekiusatutel. Korrelatsiooni ei ole aastate lõikes oluliselt muutunud.

Seoseid kiusamise sageduse ja hinnangutel õpetajate rolli kohta koolis ei ole kummalgi küsitluskorral. See tähendab, et kiusatud olemine ei muuda õpilasi kriitilisemaks või leebemaks õpetajate suhtumise osas õpilaste omavahelistesse suhetesse.

Pooled kiusajatest õpivad kiusatavaga samas klassis (50% kiusatutest vastasid nõnda). 22% kiusatutest vastasid, et kiusajaid on nii nooremates kui vanemates klassides ning 17% vastasid, et ainult nooremates klassides. Vaid 5% vastanutest ütlesid, et kiusajad õpivad vanemates klassides. Suhtarvud pole aasta jooksul muutunud.

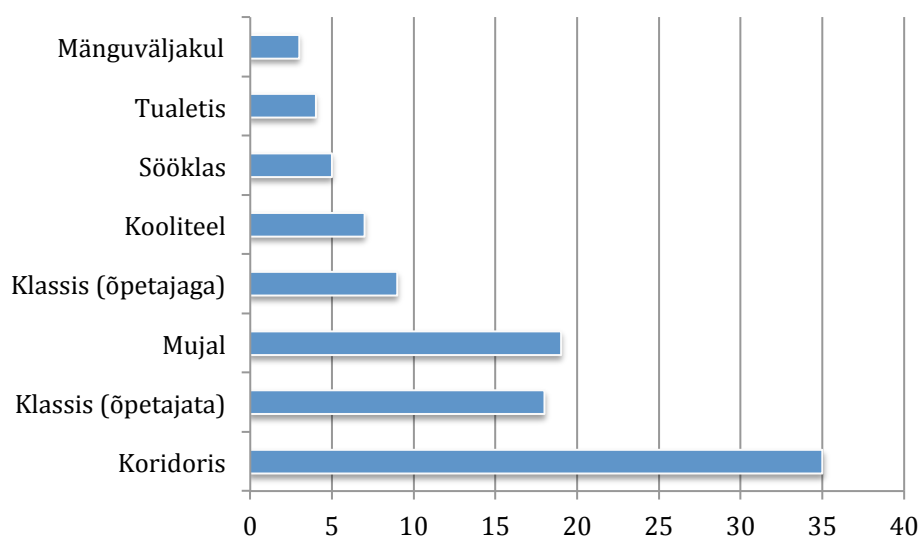
Kiusajateks nimetati valdavalt poisse. Peamiselt poiste kiusatuks on langenud 38% kõikidest kiusatutest ning lisaks 23% kiusatutest leidsid, et neid kiusab peamiselt üks poiss. 20% kiusatutest vastas, et neid kiusavad peamiselt tüdrukud. Koolide vahel erinevusi selles küsimuses ei ole ning suhtarvud pole ka aasta jooksul muutunud.

Joonis 7. Kiusajate sugu kahe küsitluskorra keskmisena (% kiusatutest)

Valdav enamus kiusamisest toimub koridoris. Nõnda vastas 59% kiusatutest. Sageduselt järgmisena mainiti klassi, kus õpetajat ei ole (29%) ning “mujal” (30%). Fookusgruppides räägiti, et üldjuhul kiusatakse siis kui õpetajad ei vaata, kuid kui õpetaja on kohal, kiusatakse varjatult. Kahes fookusgrupis räägiti sellest, et enamus kiusamist toimub koolivälisel alal. Tihti ei ole õpetajad sellisest kiusamisest teadlikud. Individuaalintervjuudes nimetati kiusamise kohtadeks aga kahel korral spordiväljakuid nii kooli ajal kui muul ajal. Seal kiusatakse sagedamini ka siis kui õpetaja on kohal, sest ta ei oska kiusamist mängudest eristada.

Õpetajate suhtumise näitena räägiti juhusest, kus õpetaja ütles, et kiusamine pole kooli probleem, kuna see ei toimunud kooli territooriumil. Samas räägiti ka õpetajatest, kes näiteks panevad grupitööd tegema õpilased, kes on just nädalavahetusel kakelnud.

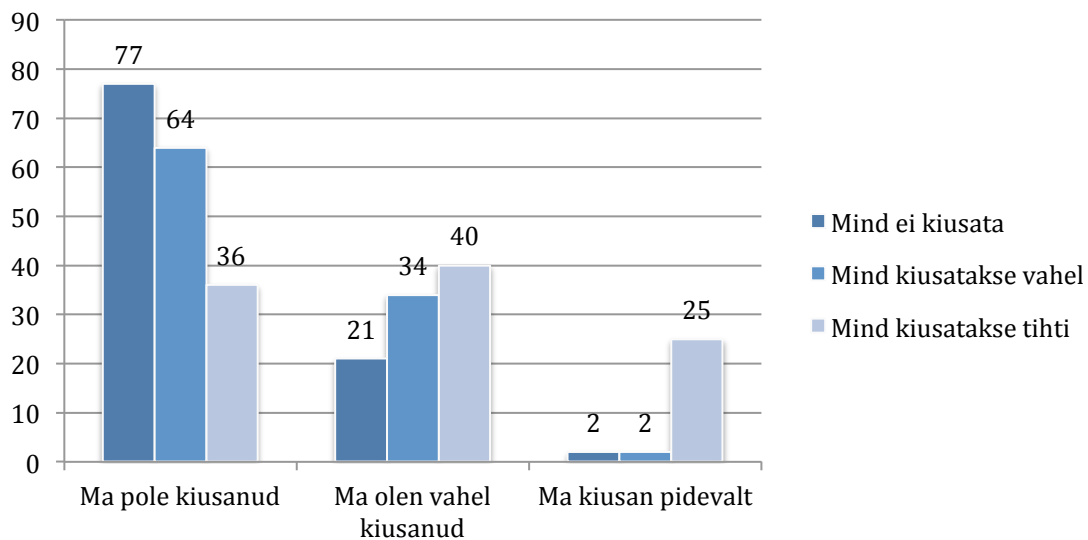

Joonis 8. Kiusamise kohad (% kiusatutest)

Oma kiusajaks olemist tunnistas 32% vastanutest esimesel aastal ja 27% teisel aastal, kusjuures 5% esimesel ja 4% teisel aastal tunnistas, et kiusab kedagi pidevalt (vähemalt paar korda kuus).

Kiusamisel on suhteliselt tugev korrelatsioon kiusatud olemisega (kahe aasta keskmine 0.26), see tähendab, et kiusamise ohvriks langemise ja ise kiusamise tõenäosused on omavahel seotud. Võrreldes mittekiusatutega kiusavad kiusatud lapsed rohkem. Samuti on kiusamisel seos sooga (poisid kiusavad pisut sagedamini, seos 0.21). Kiusamisel ei ole seost klassikuuluvusega ega sellega, kas koolis on Tore ring või mitte.

Tasub tähele panna, et kokku tunnistavad oma kiusajaks olemist rohkem kui korra kuus 9 õpilast Tore koolidest ning nendest 3 kuuluvad Tore ringi. Arvestades nii kiusajate kui ka torekate väikest hulka on tegemist märkimisväärse osaga.

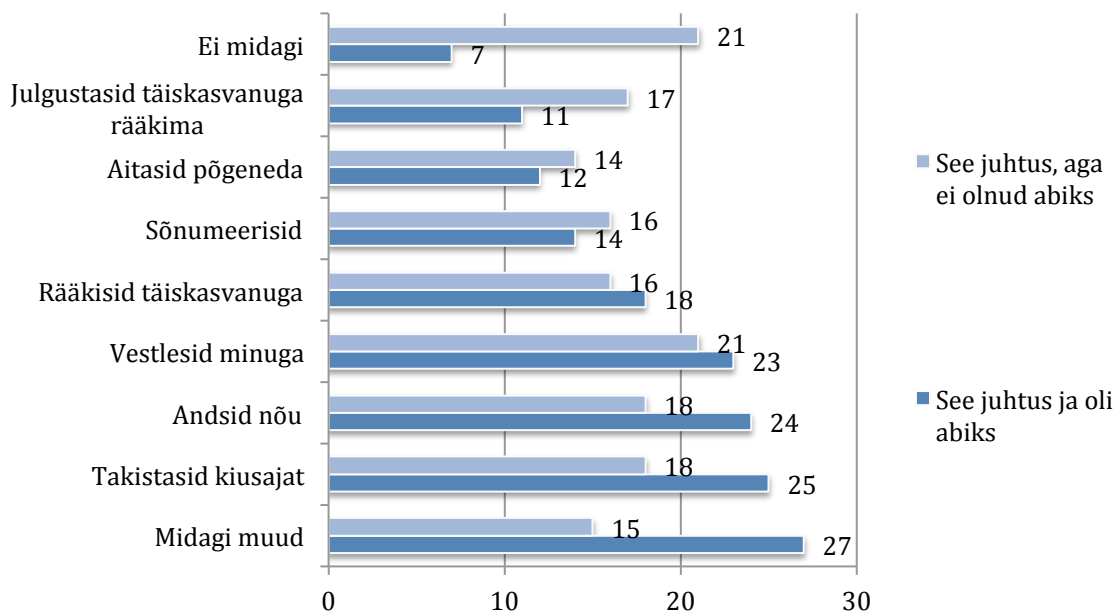
Joonis 9. Kiusajate ja kiusajate omavaheline kattuvus (% mitte-/kiusatutest)

Seda leidu toetavad ka intervjuud, kus lapsed leidsid, et need õpilased, keda kiusatakse, on närvilisemad ja tundlikumad ka naljade suhtes. See, mida mittekiusatu peab sõralikuks võib kiusatut närvi ajada ning nad elavad lapssagedamini ennast teiste peal välja.

Kaasõpilaste reaktsioonid kiusatud olemisele

Arvestades seda, et vähemalt üks kord kiusatud lapsi on kõikides koolides kahe aasta peale kokku 181, nendest sagemini kui paar korda aastas aga ainult 55, on statistiliste üldistuste tegemine kooligruppide lõikes raske. Seda enam, et umbes pooled lastest, keda kiusatakse, ei märkinud mingisugust reaktsiooni teiste poolt.

On huvitav, et kõige sagedasem kasulikuks osutunud reaktsioon, mida õpilased märkisid, oli "miski muu" (27% kiusatutest). Kuna ankeedis oli võimalik vastata 7 viisil, mis katsid väga laia võimaluste spektri, on selle väljaselgitamine, mis on see viis, mis kõige sagedasemini kiusatuid aitab, kindlasti oluline ülesanne. Valikuvariantidest olid teised levinud kasulikud reaktsioonid kiusaja takistamine (25%), nõu andmine (24%) ja niisama vestlemine või aja veetmine (23%).

Joonis 10. Kaasõpilaste reaktsioon kiusatutele (% kiusatutest)

Selles küsimuses ilmnis esimesel küsitluskorral tugev korrelatsioon kooligruppide vahel ehk kaasõpilased reageerisid Tore koolides peale kiusamist ja sellest oli abi suurema tõenäosusega võrreldes kontrollkoolidega. Korrelatsioonid erinevate reaktsioonide puhul jäävad 0.4 (takistasid kiusajat) ja 0.58 (rääkisid täiskasvanuga) vahele, mida võib pidada väga tugevateks seosteks.

Teisel küsitluskorral olid korrelatsioonid põgenema aitamise ja kiusaja takistamise osas tugevnenud (0.5 ja 0.6), kuid teiste reaktsioonide osas seost ei ilmnenu. Seega kahe küsitluskorra peale kokku korrelatsioon küll säilis, kuid pisut nõrgemana, jäädes 0.29 ja 0.5 vahele.

Ka Tore ringi kuulumine omas korrelatsiooni kõikide reageerimisviisidega (suhteliselt nõrk 0.18-0.27) ja see korrelatsioon ei muutunud kahe korra vahel. See tähendab, et Tore ringi kuuluvate õpilastega tullakse peale nende kiusatuks olemist rääkima pisut sagedamini kui mitte-torekatega ja Tore ringi olemasolu koolis mõjutab pisut reageerimist ja selle edukaks pidamist peale kiusamist.

Tüdrukute ja poiste vahel olulisi erinevusi ei ilmnenu välja arvatud see, et tüdrukud saatsid kiusatule toetava sisuga sõnumeid poistest enam (korrelatsioon nõrk 0.17), kuid teiseks küsitluskorraks oli see nõrk seos kadunud.

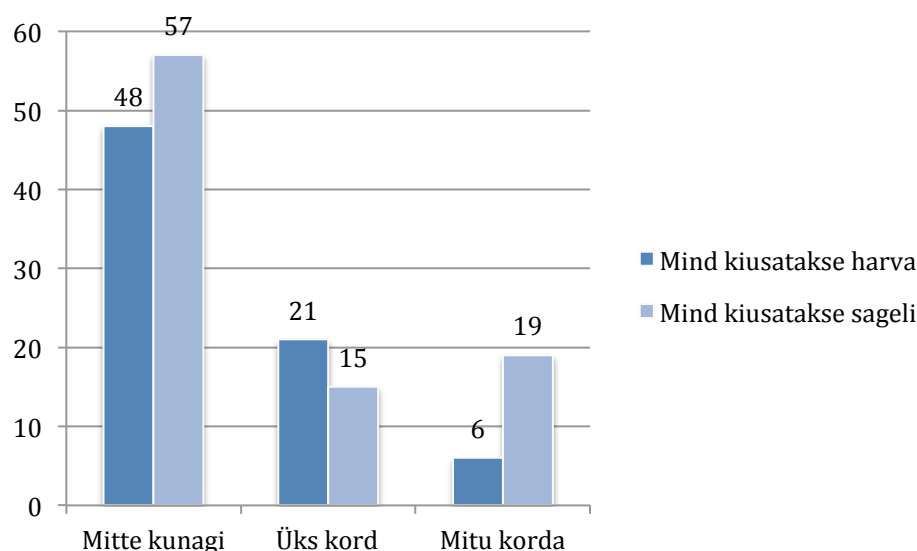
Vastanutest 41% esimesel küsitluskorral ja 44% teisel küsitluskorral on kas harva või mitte kunagi näinud, et õpetaja takistab kiusamist. Umbes sama suur osa õpilastest (45% esimesel korral ja 51% teisel korral) on kas harva või mitte kunagi näinud, et õpilane takistab kiusamist. Tihti või pea iga kord näeb õpetajat kiusamist takistamas 23% õpilastest ja õpilast kiusamist takistamas 20% vastanutest.

Tore koolides on rohkem õpilasi, kes on näinud õpetajat kiusamist takistamas tihti või iga kord (30% esimesel korral ja 40% teisel korral) kui kontrollkoolides (20% esimesel korral ja 49% teisel korral). Ehkki teisel küsitluskorral korrelatsiooni ei esinenud, on kahe koolitüübi ja õpetaja sekkumise sageduse vahel nõrk seos (0.19): Tore koolides takistab õpetaja sagedamini kiusamist kui kontrollkoolides.

Õpilasi tihti või alati kiusamist takistamas näeb erinevates koolides sarnane hulk õpilasi (20% esimesel korral ja 19% teisel korral) ning seost kahe muutuva vahel ei ole. Samas on mõõdukas korrelatsioon nii õpilaste kui õpetajate märkamise vahel (0.28), nii et võib arvata, et see küsimus mõõdab osaliselt ka vastaja märkamisvõimet. Klassi ja märkamise vahel statistilist seost ei ole.

Fookusgruppides arvati, et õpetaja sekkumine on oluline füüsilise kiusamise puhul, kuid ainuüksi sekkumine probleemi ei lahenda. Selleks tuleb eraldi tähelepanu pöörata mõlemale osapoolle, nendega rääkida (eraldi); nii kiusamine kui kiusatuks olemine võivad olla heaks põhjuseks Tore ringi kutsumiseks.

Lapsevanemad on kooliga ühendust võtnud kiusamise ära hoidmiseks kahe aasta peale keskmiselt 28% kiusatute hulgest (kahe aasta keskmisena 14%). Kahe aasta peale keskmiselt on huvitav märkida, et poolte kiusatute lapsevanemad pole kunagi kooliga ühendust võtnud. Mitu korda on lapsevanemad pidanud sekkuma sagedamini nende puhul, keda kiusatakse pidevalt; samas ühel korral on enam pidanud sekkuma nende laste vanemad, keda kiusatakse harva. Ka nende hulgas, kes on märkinud, et neid ei kiusata, on paar protsenti õpilasi, kelle vanemad on kooliga ühendust võtnud.

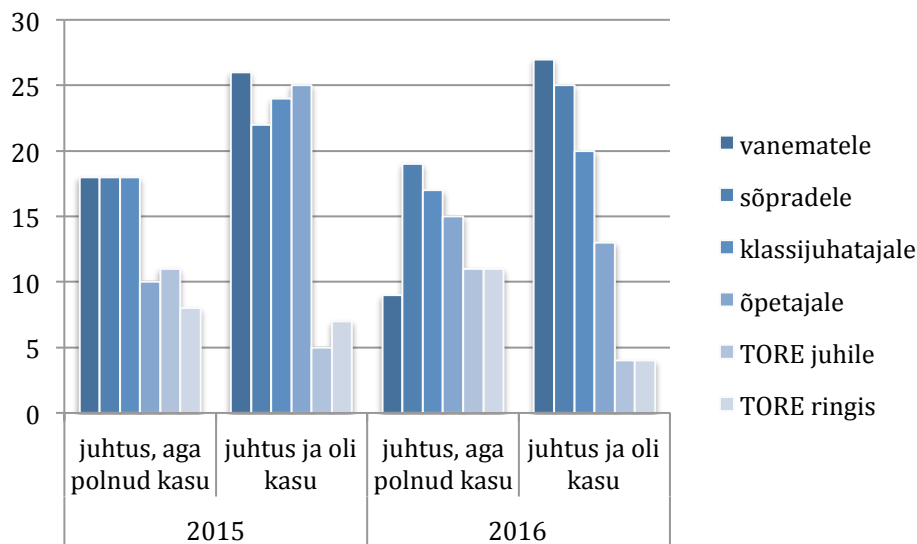
Joonis 11. Kui tihti on sinu lapsevanem kooliga ühendust võtnud, et kiusamist ära hoida? (% kõigist lastest kiusamise sageduse järgi)

Kiusatud õpilased usaldasid kiusamisest rääkimisel oma vanemaid (44%), millele järgnesid klassijuhataja (42%) ja sõbrad (40%).

Umbes veerand kiusatutest pidas nende inimestele rääkimist ka kõige kasulikumaks, kuid lisandub veel õpetajale rääkimine, mida pidasid kasulikus 25% kiusatutest.

Intervjuudes selgus, et kui kiusamine ei toimu just iga nädal või veelgi sagedamini, siis sellest ei räägita üldjuhul kellelegi.

Joonis 12. Kellele rääkisid kiusamisest (% kiusatutest)

Vastaja soo ja inimesele vahel, kellele kiusamisest räägiti, oli seos ainult sõpradele rääkimise puhul. Tüdrukud rääkisid sõpradele pisut tõenäosemalt kui poisid (seos 0.22), kuid teisel küsitluskorral seda seost ei esinenud.

Erinevatele inimestele oma kiusamisest rääkimine on omavahel suhteliselt tugevas seoses. See tähendab, et kui õpilane räägib ühele valikust, on 30-50% tõenäosus, et ta räägib sellest veel kellelegi.

Fookusgruppides rõhutati usaldusliku suhte vajalikkust selleks, et kellelegi rääkida nii oma kiusatud olemisest kui ka lihtsalt probleemidest klassis või koolis. Õpilaste ja täiskasvanute suhtes mõeldi usalduse all pisut erinevaid asju, õpilaste puhul rõhutati isiklikku head (sobivat) suhet, õpetajate puhul see ei olnud oluline. Peamiselt rõhutati kahte asja: räägitava reaktsiooni kontrollitust ning tema konfidentsiaalsust.

Individaalintervjuudes räägiti sellest, et lihtsalt Tore ringi kuuluvale inimesele oma murest rääkima ei mindaks, kui tegemist poleks sõbraga. Samas rääkisid Tore ringi lapsed, et üritavad sageli rääkida koridorid või mujal lastega "kellel on mure", näiteks kes nutavad.

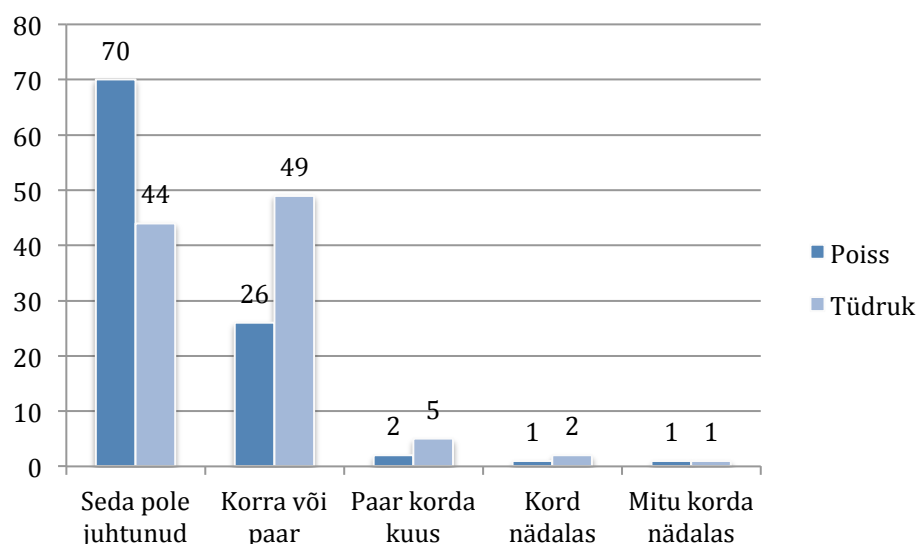
Kõige rohkem kardeti seda, kui "tüli puhutakse suureks", näiteks kaasatakse peale kiusamisest rääkimist vanemaid, teisi õpetajaid jt asjasse mitte puutuvaid inimesi. Eelistati seda, kui probleemidest saab rääkida konfidentsiaalselt. Selle järgi valiti ka õpetajaid, kellele sai oma muret usaldada ja kellele mitte. Õpetajaid,

keda teatakse klatšijatena või nendena, kes “annavad asjale ametliku käigu”, usaldusisikuks ei valita. Takistuseks võib olla ka õpetaja vanus. Eelistati rääkida noortele õpetajatele, kes “lihtsalt kuulasid”. Samas, noored õpetajad, kellel puudus õpilaste austus (nt kes ei suuda klassis kontrolli saavutada), ei olnud automaatselt usaldusisikud.

Samuti rõhutati seda, et räägitava reaktsioon peab olema rahulik. Õpilased rääkisid, et nende jaoks on oluline lihtsalt kuulamine, mitte tegutsemine. Tihti ei oska õpilased ise vahet teha, kuivõrd oluline või probleemne on situatsioon. Kui on teada, et täiskasvanu lihtsalt kuulab, siis räägitakse oma elust ning õpilastevahelisest suhetest laiemalt, mitte ainult kiusamisest. Selle alla kuuluvad ka probleemid õpetajatega, mis on üks koolielu lahutamatu osa. Seetõttu on eriti oluline, et inimene, kellele räägitakse probleemidest, ei räägiks seda edasi teistele õpetajatele. Kõikides koolides mainiti õpetajaid, kellele saab sedasi rääkida. Probleeme sellise inimese leidmisega on koolides, kus õpetajad või nt sotsiaalpedagoogid on vahetunud ning usaldussuhted ei ole veel tekkinud.

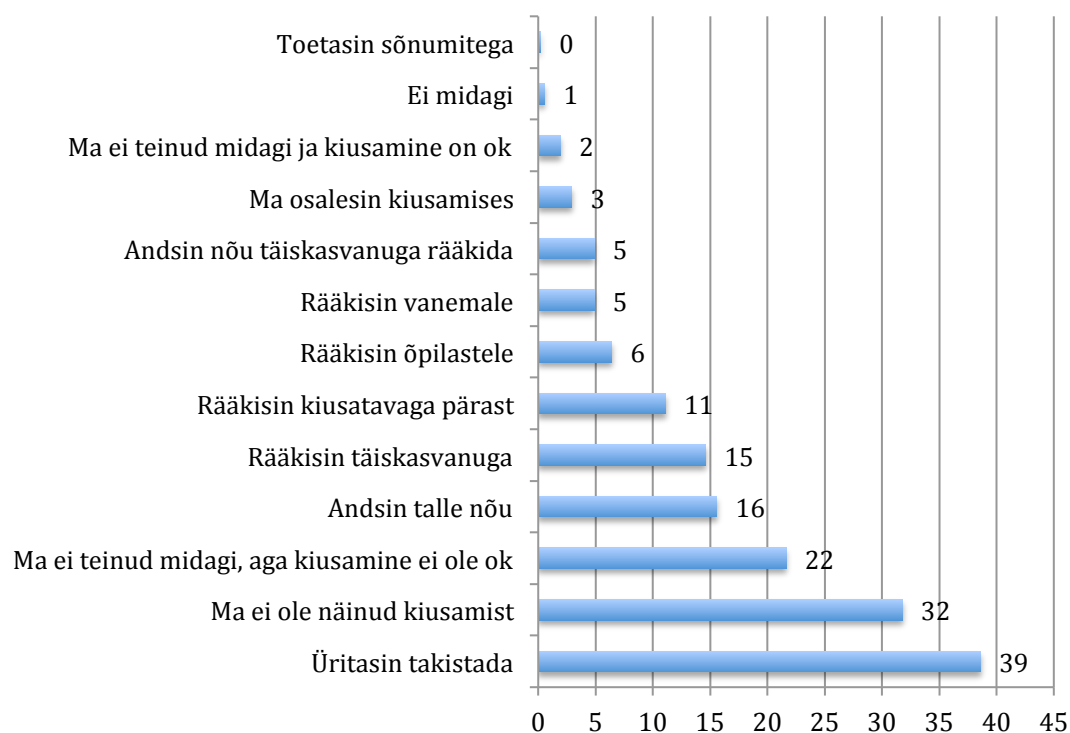
Vastaja reaktsioon kiusamisele

Esimesel küsitluskorral oli 45%-le ja teisel küsitluskorral oli 44%-le õpilastest keegi viimase kooliaasta jooksul vähemalt korra rääkinud, et teda kiusatakse. Kooligruppide vahel statistiliselt olulist seost ei olnud. Esimesel aastal ei olnud usaldusisikuks olemine seoses Tore ringi kuulumisega, kuid teisel aastal oli seos 0.12, mis on küll üsna nõrk. Usaldusisikuks olemine oli mõlemal aastal nõrgas negatiivses korrelatsioonis klassiga (-0.19), mis tähendab, et teistele õpilastele oma kiusamisest rääkimise sagedus langeb vanemaks saades. Tüdrukutele räägitakse kiusamisest sagedamini kui poistele (seos esimesel aastal 0.22 ja teisel 0.28).

Joonis 14. Kui tihti on juhtunud, et mõni kiusatu on sellest sulle rääkinud? (Kahe aasta % vastajatest)

Kahe aasta keskmiselt 39% kõikidest õpilastest üritas oma sõnul kiusamist takistada, kui seda viimasel korral nägid. Samas, intervjuude järgi oli levinum reaktsioon kiusamisele siiski mitte reageerimine ja “ma ei teinud midagi” oli ka õpilaste poolt sageduselt teine vastus. Sarnaselt esimesele aastale järgnesid sellele nõu andmine (16%), täiskasvanuga rääkimine (15%) ning kiusatavaga rääkimine (10%).

Joonis 15. Vastaja reageering kiusamisele viimasel korral (Kahe aasta % vastajatest)

Ehkki reageering kiusamisele ei oma statistilist seost kooliga või vastaja sooga, ilmnes teisel aastal seos õpilase kuulumisega Tore ringi “takistamise” kategoorias (0.12). See tähendab, et Tore ringi kuuluvad õpilased takistasid kiusamist sagedamini kui mittekuuluvad õpilased.

Tore ring

Tore ringist on teadlikud 29% vastanutest esimesel ja 31% teisel aastal ning 12% kuuluvad sinna ka ise. Torekaid oli esimesel aastal kolme kooli peale kokku 33 õpilast, teisel aastal 31.

Tore ringiga liitutakse peale seda kui sõber või pereliige (vend, õde) kutsub. Kes Tores ei käi, põhjendavad seda väitega, et “seal pole sõpru” või “mulle sellised asjad ei meeldi”. Intervjuude põhjal võib väita, et Tore ringis käivad lapsed, keda on kiusatud ja lapsed, kes tahavad kiusajaid aidata, harvem need, kellel on sageli konfliktid teiste õpilastega. Toodi välja, et Tore ringis osalemine mõjub hästi suhetele õpetajatega. Kuna õpetajad suhtlevad seal lastega nagu omasugustega ja teistel teemadel, on võimalik nendele rääkida ka oma asju.

Fookusgruppides räägiti Tore ringist kui kohast, mis tegutseb mitte ainult koolitusteks või probleemide lahendamiseks, vaid ka kui lihtsalt suhtluseks. Toodi välja, et lisaks muudele oskustele (“saan iseendast paremini aru”, “olen saanud mõtteid, mida teha, kui kiusatakse”) mõjub Tore ringis osalemine mõjub hästi suhetele õpetajatega. Kuna õpetajad suhtlevad seal lastega nagu omasugustega ja teistel teemadel, on võimalik nendele rääkida ka oma asju.

Positiivselt räägiti pannkoogiõhtutest, sõbranädalast ja väljasõitudest. See on eriti oluline koolides, kus muid ringe praktiliselt ei ole. Sellistes koolides soovisid õpilased, et Tore üritusi oleks rohkem (nt suvel veel üks laager, kus saaks teiste Torekatega koos olla, sagedasemad KooliÕöd ehk üritused, kus õpilastel lubatakse öösel koolis olla). Ka individuaalintervjuudes soovisid lapsed rohkem ööbimisega, pikemaid väljasõite. Arvati, et need toovad ka rohkem õpilasi Toresse ja väljasõitudel saab koolitada ka neid, kes muidu ei tuleks.

Koolides, kus ringe ja muid tegevusi on palju, rääkisid õpilased sellest, et need konkureerivad Tore ringida. Paljud õpilased, kellel on muud huvid, ei saa selletõttu käia Tore ringis, et see kattub teiste ringide tegevusega. Tore ringides toimub suhtlus erinevate klasside vahel, mis suurendab sõpruskonda ja aitab ära hoida eelarvamusi teiste klasside õpilaste suhtes.

Tore ringi puhul peeti kõige olulisemaks usalduslikku suhet, mis tekib ringis. See on kohta, kus saab vabalt rääkida ilma et info leviks väljaspoole. See on eriti oluline ka õpetajate (ringi juhendajate) osas, kelle tagasrääkimist ja hinnanguid kardetakse.

Tore ringi tööga oldi üldjoontes rahul. Ühes koolis ei oldud esimese aasta intervjuudes rahul ringi juhendajaga, kes ei teinud oma tööd piisava põhjalikkusega ning ei suutnud ringi tööd piisavalt efektiivselt ning õpilasi kaasavalt organiseerida, kuid teiseks aastaks olid need probleemid lahenenud ning õpilased olid juhendajaga rahul. Teises koolis mainiti, et Tore ringi peaks tutvustama ka algklassides, et siis kasvaks neile 5. ja 6. klassist uusi toreakaid. Intervjuudes selgus, et 5. klassi lapsed on tundnud ka Tore vastu ise huvi. Kolmandas koolis oli peamiseks probleemiks poiste puudumine. Kuna füüsilise kiusamise ajal ei julge tüdrukud vahele astuda, siis sooviti, et ringis oleksid poisid, kes oleksid nii eeskujuks kui ka aitaksid füüsilise kiusamise juhtumeid lahendada. Samas, leiti, et seal on kerge rääkida tüdrukutel ja naisõpetajatel omavajel. Arvati, et Tore võiks jääda ainult tüdrukute ringiks ja poistele tuleks teha oma ring, kuna siis saavad tüdrukud rääkida vabamalt.

Kokkuvõte

Uuringu eesmärgiks oli võrrelda Tore ringi koole teiste sarnaste koolidega, kus Tore ringi ei ole. Uuring lähtus hüpoteesist, et Tore ring koolis vähendab koolikiusamist. See hüpotees ei leidnud uuringu käigus kinnitust – kiusamise sageduse ja kooli tüübi vahel ei olnud seost ning see olukord ei muutunud ka kahe küsitluskorra lõikes.

Samas ilmneb, et Tore ringi olemasolu koolis on seotud õpilaste ja õpetajate reaktsioonidega kiusamisele: kaasõpilased reageerivad Tore koolides peale kaasõpilaste kiusamist sagedamini ja sellest on kiusatule abi suurema tõenäosusega võrreldes kontrollkoolidega, Tore ringi kuuluvate õpilastega tullakse peale nende kiusatuks olemist rääkima pisut sagedamini kui mitte-torekatega ning Tore koolides takistab õpetaja sagedamini kiusamist kui kontrollkoolides.

Huvitav on sealjuures, et ligi kolmandik õpilastest (27%) märkisid kaasõpilaste reaktsiooniks oma kiusatud olemisele “miski muu”. Kuna ankeedis oli võimalik vastata 7 viisil, mis katsid väga laia võimaluste spektri, on selle väljaselgitamine, mis on see viis, mis kõige sagedasemini kiusatuid aitab, kindlasti oluline ülesanne. Valikuvariantidest olid teised levinud kasulikud reaktsioonid kiusaja takistamine (25%), nõu andmine (24%) ja niisama vestlemine või aja veetmine (23%).

Kui õpilast kiusatakse, räägib ta sellest kõige enam oma vanematele, klassijuhatajale või sõpradele. Märkimist väärib, et erinevatele inimestele oma kiusamisest rääkimine on omavahel suhteliselt tugevas seoses. See tähendab, et kui õpilane räägib ühele valikust, on 30-50% tõenäosus, et ta räägib sellest veel kellelegi.

Vastus küsimusele “Kas keegi on sulle oma kiusatud olemisest rääkinud?” vastas jaatavalt 45% õpilastest. See n.ö “usaldusisikuks” olemine oli mõlemal aastal nõrgas negatiivses korrelatsioonis klassiga (-0.19), mis tähendab, et teistele õpilastele oma kiusamisest rääkimise sagedus langeb vanemaks saades. Tüdrukutele räägitakse kiusamisest sagedamini kui poistele (seos esimesel aastal 0.22 ja teisel 0.28).

Kahe aasta keskmisena üritas 39% õpilastest oma sõnul kiusamist takistada, kui seda viimati nägid, kuid umbes sama palju õpilasi “ei teinud midagi”. Tore ringi kuuluvad õpilased takistasid kiusamist sagedamini kui mittekuuluvad õpilased.

Seega võib öelda, et vaatamata kiusamise sageduse püsimisega on Tore ringi olemasolu ja õpilaste käitumise vahel seos. Edasised uuringud peaksid näitama, kas seos on kausaalne või on Tore ring pigem nendes koolides, kus pööratakse kiusamisele juba varem rohkem tähelepanu. Arvestada aga tuleb sellega, et uuringu valim oli üsna tagasihoidlik (mõlemal aastal ca 270 last) ning näiteks Tore ringi kuuluvaid õpilasi on koolides kokku ca 30. Seega tasub uuringut korrata järgmistel aastatel suurema valimiga.